

İyelik Eklerinin Ek Sıralamasındaki Yeri

The Place of Possessive Suffixes in Suffix Order

Ünal Kalaycı

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Batman/Türkiye

e-posta ukalayci@gmail.com

orcid 0000-0002-0076-2916

doi 10.54316/dilarastirmalari.1083389

Atıf

Citation

Kalaycı, Ünal (2022). İyelik Eklerinin Ek Sıralamasındaki Yeri.

Dil Araştırmaları, 30: 83-92.

Başvuru

Submitted

05.03.2022

Revizyon

Revised

14.03.2022

Kabul

Accepted

21.03.2022

Çevrimiçi Yayın

Published Online

31.05.2022

ÖZ

Bu makalede iyelik eklerinin ek düzenindeki yeri konu edilmiştir. Türkçede biçim birimler, kök+yapım eki+çekim eki şeklinde sıralanır. Bu sıralamada zaman zaman çekim ekleriyle yapım eklerinin yeri değişebilir. Kullanım yeri değişen eklerden biri de iyelik ekleridir. Genel biçim birim dizilimini bozan bu kullanımlar araştırmacılar tarafından iyelik ekinden sonra kullanılan yapım eklerinin işlevleriyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Konu ile ilgili kaynakların taranmasına dayanan çalışma, çağdaş Türkiye Türkçesi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada ek dizilimi, iyelik eklerinin işlevleri ve iyelik eklerinin yapım eklerinden önce kullanıldığı yapılar ele alınmıştır. Bahsi geçen yapılar, açıklanmış ve örneklendirilmiştir.

İyelik eklerinin, on farklı yapım eki ya da yapım eki işleviyle kullanılan biçim birimden önce kullanıldığı tespit edilmiştir. İyelik eklerinin ek düzeninde kendine biçilen sınırları zorladığı vurgulanmıştır ve bu eklerin ek sıralamasındaki yeri yeniden tanımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: biçim bilgisi, ek düzeni, iyelik ekleri

ABSTRACT

In this article, the place of possessive suffixes in the suffix order is discussed. In Turkish, morphemes are ordered as root+derivative suffix+inflectional suffix. In this hierarchy, the place of inflectional suffixes and derivative suffixes may change from time to time. One of the suffixes whose place of use changes is the possessive suffixes. These uses, which disrupt the general morpheme sequence, have been tried to be explained by the functions of the derivative suffixes used after the possessive suffix by the researchers.

The study, which is based on the scanning of the sources related to the subject, is limited to modern Turkey Turkish. In the study, suffix hierarchy, the functions of possessive suffixes and the structures in

which possessive suffixes are used before derivative suffixes are discussed. The mentioned structures are explained and exemplified.

It has been determined that the possessive suffixes are used before ten different affixes or before morphemes which are used with the function of affixes. It has been emphasized that the possessive suffixes push the limits determined for the suffix order and the place of these suffixes in the suffix order has been redefined.

Keywords: morphology, suffix order, possessive suffixes

Amaç, Yöntem ve Kapsam

Çalışmada iyelik eklerinin ek sıralamasını bozan kullanımları irdelenecektir. Kaynak tarama yöntemine dayanan çalışma, günümüz Türkiye Türkçesindeki tekil ve çoğul birinci, ikinci ve üçüncü şahıs iyelik ekleriyle sınırlandırılmıştır. Eklerin gösteriminde dört alt biçim birim ı, i, u, ü için “X”, iki alt biçim birimden a, e için “A” ve ı, i için “I” kullanılmıştır. Yazımda birliği sağlamak için başvurulmuş kaynaklardaki eklerin gösterimi de bu şekilde düzenlenmiştir.

1. Türkçede Ek Hiyerarşisi ve İyelik Eklerinin Ek Hiyerarşisindeki Yeri

1.1. Ek Dizilimi

Türkçede biçim birimler birbirine eklenirken iki türlü sıralama takip edilmektedir. İlk sıralama *kök+yapım eki+çekim eki* biçimindedir. Yapım ya da türetme ekleri yeni sözcük yaptığı için çekim eklerinden önce gelir (Korkmaz 2009: 141). İkinci sıralama ise çekim ekleri arasındadır: “Eylem çekim eklerinde önce *kip, sonra tarz ve en son soru ve kişi* eki gelir. Ad çekim eklerinde ise önce *iyelik, sonra durum ve soru* eki gelir” (Eker 2019: 265). Çoğul kategorisi de kullanıldığında ad çekim eklerinin hiyerarşisi *çokluk, iyelik, hâl ve soru* şeklinde olur (Alkaya 2010: 31).

Sözcüklere önce yapım, ardından çekim eklerinin getirilmesi kuralına aykırı kullanımlar Türk dilinin her dönemine ait kaynaklarda görülmektedir. Orhun Yazıtları’ndaki *kutunlığ* örneğinde iyelik ekinin yapım ekinin önce kullanılması, -lXk ekinin çekim eklerine has bir özelliği, şeklinde açıklanmıştır (Ahmadova 2017:32).

Günümüzde yapım eki olarak kullanılan -lAyIn ekinin Eski Anadolu Türkçesinde görülen *umduğumlayın, dileğınleyin, buyruğınlayın, didüğümleyin* örneklerinde iyelik eklerinden sonra kullanılması -lAyIn ekinin ilk başlarda çekim eki olmasına bağlanmıştır (Ergin 1999: 173).

-sXz ekinin xiv. yüzyıldan xvii. yüzyılın sonuna kadar çeşitli metinlerde iyelik eklerinden sonra kullanıldığı bilinmektedir: *yanaguñsuz, huzuruñsuz, la’lünñsüz, saçuñsuz, tapuñsuz, lebünñsüz, muraduñsuz, hazretünñsüz, hakkıñsuz, didârünñsuz, yüzünñsüz, tudağınñsuz, hayâlünñsüz, visalünñsüz, cemalünñsüz, beyn-i-süz, kâdi fermânınsuz, kız destürınsuz, anuñ buyruğınsuz vb.* -sXz ekinin bu örneklerdeki genel ek dizilimine aykırı kullanımı, vasıta hâli eki olarak kullanılmasına bağlanmıştır (Üstüner 2001: 178-184).

Türkiye Türkçesinde de *annesigil* sözcüğündeki -gil yapım eki ve *dayınlar* sözcüğündeki yapım eki işleviyle kullanılan -lAr eki gibi kullanımlar Türkçenin ek sıralamasına aykırı kullanımlardır (Yalçın 2021: 9).

Yapım eklerinin çekim ekleri gibi çekim eklerinin de yapım ekleri gibi davranması eklerin sınıflandırılmasını zorlaştırmaktadır. Araştırmacılar bu duruma çözüm bulmak için yeni yeni sınıflandırmalar ve adlandırmalar yapmışlardır. Başdaş, bu durumdaki ekler için “üçüncü grup ara ekler” terimini kullanmıştır (Başdaş 2006). O hâlde ek sıralamasında yapım eklerinden önce kullanılma eğilimindeki iyelik ekleri de ara ek olarak adlandırılabilir mi?

2. İyelik Ekleri

Temelde sahiplik bildiren iyelik ekleri, Türkiye Türkçesinde şu şekillerdedir:

Kişiler	İyelik Ekleri	Ünsüzle Biten Sözcüklere Gelişi	Ünlüyle Biten Sözcüklere Gelişi
1. tekil kişi iyelik eki	-(X)m	ses-(i)m	baba-m
2. tekil kişi iyelik eki	-(X)n	ses-(i)n	baba-n
3. tekil kişi iyelik eki	-(s)X	ses-i	baba-sı
1. çoğul kişi iyelik eki	-(X)mXz	ses-(i)miz	baba-mız
2. çoğul kişi iyelik eki	-(X)nXz	ses-(i)niz	baba-nız
3. çoğul kişi iyelik eki	-lArI/ø+(s)X	ses-leri/i	baba-ları/sı

İyelik üçüncü çoğul şahıs eki bazı kaynaklarda -lArI bazı kaynaklarda ise ø+(s)X şeklinde gösterilmektedir. Çalışmada bu konuya girilmeyecek olup ekin iki şekli de tabloda gösterilmiştir.

Karademir, kaynaklarda iyelik eklerinin işlevleriyle ilgili bilgilere yer verdikten sonra bahsi geçen eklerin işlevlerini altı madde hâlinde sıralamıştır:

- “1. Kavramlar arasında ilişki kurar.
2. Geldiği kavramın başka bir kavrama ait olduğunu bildirir.
3. Geldiği kavramın sahibini bildirir.
4. Anlam yükünde kişi ve sayı bilgisi taşır.
5. Kavramları belirli kılar, belirtme işlevi görür. 3. kişi iyelik eki bu işleve en yakın iyelik ekidir.
6. Türlü biçim bilgisel ve söz dizimsel birimlerin yapısında yer alır.” (Karademir 2013: 185-185).

Eklerin işlevlerine bakarak Usta, yeni bir adlandırma yapmıştır. İyelik ekleri gibi çekim eki olduğu hâlde çeşitli şekillerde görev değişikliği yaşayan eklere “melez ekler” adlandırmasında bulunmuştur. Eklerle kalıp görevler biçmekten öte her ekin işlevini ayrıca değerlendirmek gerektiği düşüncesiyle iyelik eklerinin görev tablosunu dört başlık altında yeniden ele almıştır. Asıl görevinin “benim kitab-ım” tamlamasında görüldüğü gibi “aitlik” olduğu belirtilmiştir. İkinci ve yan görevinin “kaşar peynir-i” sözcük grubunda da görüldüğü gibi “tamlama” olduğunu ifade edilmiştir. Özel görev olarak adlandırılan üçüncü görevinde ekin “ertesi yıl” sözcük grubunda olduğu gibi sıfat, “burası” sözcüğünde olduğu gibi “zamir” ve “Cuma günü” sözcük grubunda olduğu gibi

zarf yaptığı dile getirilmiştir. Ekin dördüncü görevinin “ayakkabı” sözcüğünde görüldüğü gibi kalıplaşmak olduğu belirtilmiştir (Usta 2013: 447).

Yukarıda sıralanan işlevler iyelik eklerinin çekim eki olarak çekim eki sırasında ve yapım eki olarak da yapım eki sırasında kullanıldığına da işaret etmektedir. Bunlar yanında asıl ele alınması gereken iyelik eklerinin çekim eki olarak yapım eklerinden önceki kullanılışlarıdır.

2.1. İyelik Eklerinin Yapım Eklerinden Önce Kullanıldığı Yapılar

Türkçede yapım eki ile çekim ekinin sıralamasının değiştiği bazı yapılar vardır. Bunlar dil bilgisi düzensizliği olarak değerlendirilmektedir. Kerimoğlu, dil bilgisindeki düzensizlikleri ele aldığı çalışmasında *usul+ca+cık*, *anne+m+gil*, *duvar+da+ki*, *on+da+hk*, *baba+m+sız*, *sen+in+ki* sözcüklerindeki yapım eklerinin çekim eklerinden sonra geldiği düzensiz kullanımlara da yer vermiştir (Kerimoğlu 2014: 84).

İyelik eklerinin iyelik eki işlevi dışında iki temel kullanımı daha var. Birincisi bazı eklerle birleşerek yeni ekler yapar: +ÇA+sI, +(s)I+(n)A, +IA-mA+(s)I+(n)A vb. İkincisi ise bazı sözcük ve sözcük gruplarının yapısında yer alır: başkası, sonunda, söz gelimi vb. (Karademir 2013: 213-310). Bu başlık altında iyelik eklerinin iyelik eki olarak yapım eklerinden önceki kullanımları ele alınacaktır.

2.1.1. İsim+İyelik+gil Yapısı

İsimden isim yapım eki olarak adlandırılan -gil ekinin nispet bildiren -gi<ki ve çoğul -l<lAr eklerinin birleşmesiyle oluştuğu “*Osmanîkilere gitti. > Osmangile gitti.*” örneğiyle açıklanmıştır (Adamović 2014: 73). Yine -gil ekinin “ki” zamiri ve “-l” çokluk ekinin birleşmesiyle oluştuğu, -gil ekiyle -lAr ekinin özdeşlikleri olduğu o özdeşliklerden birinin de iyelik eklerinden sonra kullanılması olarak ifade edilmiştir (Yalçın 2021: 9-10).

Dayı-m-gil, *ana-n-gil*, *hala-sı-gil* örneklerinde görülen -gil ekinin iyelik eklerinden sonra kullanılması ekin çok işlek olmasından doğan bir hususiyet olarak değerlendirilmiştir (Ergin 1999: 178).

Anne-m-gil örneğinde yapım ekinin çekim ekinden önce kullanılması istisnai durum olarak ifade edilmiş (Eker 2019: 265) ve topluluk, aile vb. bildiren adlar yapan -gil ekinin çekim eklerinden sonra gelebilme özelliğinin olduğunu dile getirilmiştir (Eker 2019: 272).

2.1.2. İsim+İyelik+lAr Yapısı

Çoğul eki olarak adlandırılan -lAr eki bu işlevi yanında yapım eki işleviyle de kullanılmaktadır. Mesela birinci ve ikinci tekil kişi iyelik eki getirilerek aile adı yapılır: *ablamlar*, *dayımlar*, *eniştemler ...*” (Korkmaz 2009: 52).

“*Dayımlar* örneğinde olduğu gibi eğer çokluk eki akrabalık bildiren isimlerde iyelik ekinden sonra kullanılırsa ‘-gıl/-gil’ ekinin kattığı anlamı katmakta, ‘aile’ anlamı vermektedir: *Teyzemler* (*teyzemgil*), *amcamlar* (*amcamgil*), *halamlar* (*halamgil*), *dedemler* (*dedemgil*)...” (Yeşilyurt 2020: 2215).

“Bugün bize *teyzemler* gelecek.” cümlesinde olduğu gibi iyelik eki çoğul ekinden önce kullanıldığında “teyzem ve ailesi” anlamı vermekte, “Bugün bize *teyzelerim* gelecek.” cümlesinde olduğu gibi iyelik eki çoğul ekinden sonra kullanıldığında “iki ya da daha fazla teyzem” anlamı katmaktadır (Ediskun 1999: 168). Bu tespitten hareketle yukarıdaki örneklerde -IAr eki, iyelik eklerinden sonra yapım eki işleviyle kullanılmıştır.

İyelik eklerinin yapım eki işlevindeki -IAr ekinden önce kullanımına farklı metin türlerinde de sıkça karşılaşmak mümkündür: “Ankara’da *amcamlar* oturduğu için sınavdan sonra onlara gittim” (Gülas 2020: 194).

2.1.3. İsim+İyelik+sXz Yapısı

-sXz ekinin Osmanlı Türkçesi döneminde iyelik eklerinden sonra kullanılışı yukarıda örneklendirilmişti. Bu durum -sXz ekinin vasıta hâli eki olmasına bağlanmıştı. Günümüzdeki kullanımı da eski kullanımının izleri olarak düşünülebilir (Üstüner 2001: 178-184).

Baba-m-sız örneğinde yapım ekinin çekim ekinden önce kullanılması istisnai durum olarak değerlendirilmiştir (Eker 2019: 265).

Anne-m-siz ve *kız-ım-sız* kullanımları Türkçenin temel yapı kuralı sıralamasına uymayan bozukluklardır. (Üstünerova 2001: 123-124).

-sXz ekinin iyelik ekinden sonra kullanılışı, bu ekin sözcük türetme işlevinin olmamasına bağlanmış ve eke “tür değiştirici” ek denmesinin daha doğru olacağı dile getirilmiştir (Gülsevin 2004. 1267).

2.1.4. İsim+İyelik+A/+DA/+DAn Durum Ekleri Yapısı

Ad durum ekleri, iyelik eklerinin ardından yapım eki işleviyle kullanılarak sözcük ve sözcük grupları yapmaktadır: Tek *başına* kaldım. *Başucumda* duruyor. *Gözümde* yok (Hatiboğlu 1981: 106-107).

Yönelme durum eki deyimlerde üçüncü tekil şahıs iyelik ekiyle birlikte kullanılmaktadır: *başına kakmak*, *boyuna söylenmek*, *çaresine bakmak*, *dikine dikine konuşmak*, *gözüne dizine durmak*, *inadına gülmek*, *kolayına gelmek*, *oluruna bakmak*, *sinirine dokunmak*, *suyuna gitmek*, *üstüne üstüne gitmek* (Özkan 2001: 158).

İki yüz civarında tespit edilen durum ekinin kalıplaşması örneklerinin bir kısmı TDK’nin hazırladığı sözlükte yer almakta bir kısmı ise yer almamaktadır. Hâl eklerinin yapım eki işleviyle kullanıldığı o örneklerin bir kısmında iyelik eki, yapım eki işlevli durum ekinden önce kullanılmaktadır: *yerinde*, *sayende*, *eninde sonunda...*, *söz aramızda*, *aramızda*, *ağzı kulaklarında*, *farkında*, *yerindelik*, *dakikasında*, *saatinde*, *el altında...* (Zülfikar 2012. 210-214).

Ayrılma hâli eki, “+DAn biri” şeklinde kalıplaştığı yapı ile iyelik eklerinden sonra kullanılabilir: *tanıdıklarımдан biri* (Karahan 2012: 11).

2.1.5. İsim+İyelik+II İsim+İyelik+II Yapısı

“-II: ET döneminin birliktelik durumu ekidir. Daha sonra donarak yapım eki niteliği kazanmıştır. Eş/zıt/yakın anlamlı ikilemelere gelir. Birliktelik anlamı taşıyan, eklendiği

sözcükler arasında ve bağlacının işlevini gören bu ek ile adlardan sıfat yapan -II arasında yalnızca ses benzerliği vardır” (Eker 2019: 273).

“II...II” yapısı günümüz metinlerinde iyelik eklerinden sonra kullanılabilir: “Sonuçta, bu tavırlar, bebeklerle konuşulurken kullanılan dili de farklılaştırmakta, kız bebekler ile daha *canımlı cicimli* kelimelerle konuşulmasına yol açmaktadır” (Kocaer 2006: 100). “Günümüz düğünlerine de bir baktığımızda *canımlı cicimli* yapmacık davranışlar az değildir” (Şahin 2018: 8). “Hele o *ağamlı paşamlı* ağlak diziler...” (Cdm 2021).

2.1.6. İsim+İyelik+IXk Yapısı

-IXk ekinin iyelik eklerinden sonra kullanılması çekim eklerine has bir özellik olarak görülmektedir (Ahmadova 2017: 32).

Bu kullanıma her tür metinde karşılaşmak mümkündür: “Dasein, egoyu *'kendimlik'* (mineness (Jemeinigkeit)) itibariyle doğrular” (Çelebi 2012: 31). “Bu gömlek tam *babamlık* (Karademir 2016: 402). Sosyal medyada “tam abimlik” şekliyle yoğun olarak kullanılmaktadır: “Merhabalar tam @haluklevent *abimlik* bir fikrim var” (Demirbilek 2022).

2.1.7. İsim+İyelik+CA Yapısı

“Bu ek zamanla bir yapım ekine dönüştüğü için, ad çekiminde kullanılışı hayli sınırlanmıştır” (Korkmaz 2009: 144).

Gencan, -CA ekiyle türeyen sözcükleri yedi grup altında incelemiştir. İyelik eklerinden sonra gelen -CA ekiyle türeyen sözcükleri altıncı grupta ele almış, konuyla ilgili açıklamalara ve örneklere yer vermiştir: *gönlümce, gönlünce, dileğince, ardınca, yolunca, ağırlığınca, değerince, boyunca* (Gencan 1971: 167-169). İyelik ekinden sonra kullanılarak görelilik, sıra, kadar anlamı katar: *ağırlığımca, ağırlığınca, dinimce, boyumca, itikadinca, ömrümce* vb (Hatiboğlu 1981: 48).

Ekin hem çekim hem yapım eki olarak işlek bir kullanıma sahip olduğu, ekin ilk başta çekim eki işlevindeyken yapım ekine doğru geliştiği ve bu eke ara ek demenin daha doğru olacağı dile getirilmiştir (Akdemir ve İsi 2017: 27-28).

Bahsi geçen ek, başka kaynaklarda zarf yapan ek olarak nitelenmiş ve bu işlevine *babamca* sözcüğü örnek olarak verilmiştir (Banguoğlu 1986: 126). Bu yapı akademik metinlerde de karşımıza çıkmaktadır: “*Kanaatimce*, suçun hukuki konusunun sahibi ölçütünden hareket ederek gizliliğin ihlali suçları için devleti suçun mağduru kabul etmek gerekir” (Tunçak 2019: 76). “Buradaki *'gönlünce'* sözcüğü çok önemlidir” (Akçam ve Tekir 2006: 216). “*Kendimce*, o gün, kibar ve zarif bir akademisyenin insanı bağlayan doyurucu konuşmalarından olabildiğince nasiplendim” (Kılıç 2019: 49).

2.1.8. İsim+İyelik+CX Yapısı

Çok işlek bir ek olan -CX ekinin iyelik eklerinden sonra kullanılma nedeni açık değildir. Genellikle birinci tekil kişi iyelik ekinden sonra gelen -CX eki şu örneklerde tespit edilmiştir: “Evet *efendimci*” (Banguoğlu 1986: 148).

Ekin, $-CXmcX < CXğXm+cX$ ve $-CXmcXIXk < CXğXm+cX+IXk$ şekilleri sözcük yapımında kullanılmaktadır. “*Babacım*: i. Bir tür yankesici; karşılaştığı kişiye birden sarılıp ‘vay babacım’ vb. sözlerle oyalarken ceplerindeki değerli şeyleri çalar...” (Aktunç 1990: 50).

2.1.9. İsim+İyelik+(y)LA yapısı

“İle” sözcüğü ek olarak da kullanılabilir. Sonunda üçüncü kişi iyelik eki bulunan sözcüklere getirildiği zaman ekleşerek ‘-yla’ biçimini alır: *bahçesi-yle, kapısı-yle, babası-yla, üzüntüsü-yle, ordusu-yla, arkadaşı-yla* (Hatiboğlu 1981: 94).

“*Arabamla gideceğim. Bizi gözyaşlarıyla üzdün. Elimizle yaptığımızı beğenmeyiz. Kışın arabanızla yola çıkmayın*” (İpek 2008: 82).

2.1.10. İsim+İyelik/(Xm)+Cık(Im)/-cIm Yapısı

Yukarıdaki yapıya uygun “*canımcığım*” sözcüğü; müzik parçası adı, kreş adı, öykü adı, buket adı gibi geniş bir alanda hatta kitap adı olarak da kullanılmaktadır (Balkancı 2019). TDK, *canım* sözcüğünü madde başı olarak almış ve bu sözcükteki iyelik ekini kalıplaşmış olarak düşünmüştür. Bununla birlikte benzer yapıdaki *gülüm, ömrüm, servetim, bebeğim vb.* sözcüklerini madde başı olarak almamıştır.

Bahsi geçen yapı şiir metinlerinde de kullanılmaktadır: “Söyle hangimiz geçebildik?/*Gülümücüğim* sevgi emekmiş./Biliyorsun ki yüreğim avuçlarında./Toprağa karışırım vazgeçmem...” (Balkırlı 2012). *Gülüm* sözcüğü TDK’nin hazırladığı sözlükte yer almamaktadır. Dolayısıyla bu sözcüklerdeki “-m” iyelik eki işlevindedir.

Önceden beri kullanılan yapının “**Cık(Im)/-cIm**” kısmıyla ilgili kaynaklarda şu bilgiler yer almaktadır:

Hatiboğlu, $-CXk$ ekinin tüm iyelik eklerinden önce kullanılarak sevgi, saygı, şefkat kavramları verdiğini ifade ettiği yazısında *anneciğim (anne-cık-im), babacığım (baba-cık-im), ablacığım (abla-cık-im), ağabeyciğim (ağa-bey-cık-im), babacığın (baba-cık-im), babacığı (baba-cık-ı)* örneklerine de yer vermiştir. (Hatiboğlu 1981: 38-39)

Sözcüklere $-CXk$ ekinden sonra iyelik eki getirilerek içten ve yakın anlamlı hitap niteliği katılmaktadır” (Eker 2019: 271).

3. Sonuç ve Değerlendirme

Sözcükler gibi ekler de hem şekil hem de işlev bakımından değişken bir yapıya sahiptir. Çekim eki iken süreç içerisinde az sayıda sözcükte yapım eki olarak kalan yer yön eki $-gArU > -ArU > -rU$ ve vasıta hâli eki $-(ı)n$ bu duruma örnektir. Eklerdeki değişikliğe ekin sıralamadaki yerinin değişmesi de katılmalıdır.

Yapılan çalışmalarda iyelik ekinin yapım eki olarak bilinen eklerden önce kullanılması iyelik ekleriyle değil de önüne geldiği yapım ekleriyle ilgili olduğu görüşü üzerinde durulmuştur. İyelik ekinden sonra kullanılan eklerin Türk dilinin önceki dönemlerinde çekim eki işleviyle kullanıldığı ya da o ekin günümüzde türetme işlevi yapmadığı, tür değiştirme işlevi gördüğü dile getirilmiştir. Ek sıralamasının bozulması kimi araştırmacılar tarafından da istisna olarak değerlendirilmiştir. Ek sıralamasının

değiştirdiği bu kullanımlarda iyelik eklerinin yapım eklerinden hemen sonra kullanılmasının da etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmacıların bu kullanımlarla ilgili görüşleri şu şekilde toparlanabilir:

-gİl ekinin oluşumu -ki ve -lAr ekine bağlanmakta ve -lAr ekiyle eş fonksiyonlu olduğu dile getirilmektedir. -lAr ve -A/-DA/-DAn adın durum ekleri çekim eki olup yapım eki işleviyle kullanıldığında iyelik ekinden sonra gelebilmektedir. -sXz ekinin iyelik eklerinden sonra kullanılması önceki dönemlerde vasıta hâli eki olmasına bağlanmıştır. -İl...-İl ekinin iyelikten sonra kullanılması bu ekin Eski Türkçe döneminde birliktelik durumu eki olmasına bağlanabilir. -lXk ekinin iyelik eklerinden sonra kullanılışı önceki dönemlerde de görülmekte olup bu durum çekim eklerine has bir özellik olarak nitelendirilmiştir. -CA eki çekim ekinden yapım ekine döndüğü için iyelik eklerinden sonra kullanılabilir. -CX ekinin iyelikten sonra kullanılması nedeni izaha muhtaçtır. -(y)lA ekinin iyelik eklerinden sonra kullanılması ekin vasıta durumu eki olmasından kaynaklanmaktadır. -Xm+cXğXm yeni bir kullanımdır. Az sayıda örnekte görülen bu yapının bir istisna olup olmadığı zamanla belli olacaktır.

Betimleyici bir bakış açısıyla incelendiğinde sebebi, gelişimi ve açıklaması ne şekilde olursa olsun iyelik ekleri yapım eklerinden önce azımsanmayacak sayıda kullanıma sahiptir ve bu kullanımın artması muhtemeldir. Bu durum öteden beri araştırmacılar tarafından dillendirilen eklerin yeniden sorgulanması ve sınıflandırılması düşüncesinin haklılığını göstermektedir. İyelik ekleri kendilerine biçilen kalıplara sığmamaktadır.

İyelik eklerinin kullanımlarından hareketle ek sıralamasındaki yeri üç başlık altında ele alınabilir: Birincisi çekim eki olarak “*kitap-lık-ım>kitaplığım*” örneğinde olduğu gibi çekim ekleri yerinde kullanılır. İkincisi, “*han-ı-m*” sözcüğünde olduğu gibi ve başka eklerle “*amaçsızcasına*” sözcüğünde olduğu gibi yapım eki işleviyle yapım ekleri yerinde kullanılır. Üçüncüsü ise “*teyzengil*” sözcüğünde olduğu gibi çekim eki işleviyle yapım eklerinden önce kullanılır. İlk iki kullanım başka çekim ekinde de görülmektedir. Üçüncü kullanım ise az sayıda çekim ekinde görülmektedir ve bu ekler içerisinde iyelik eklerinin ikinci bölümdeki kullanım sayısından hareketle başı çektiği söylenebilir. Üçüncü kullanım kural dışı gibi görülebilir fakat Türkçenin bu kural dışı kullanıma izin verdiği unutulmamalıdır.

Yaygınlaşan bu kullanımın öğrencilere aktarımında bir zorluk yaşanmayacaktır. Eklerin yerinde değişiklik olduğu, yapım ve çekim eklerinin işlevlerinin devam ettiği, dilin doğal gelişimi içerisinde bu yapının ortaya çıktığı bilgisi öğrenciler tarafından kolaylıkla anlaşılabilir bir bilgidir.

Bu çalışmada özellikle dikkat çekilmek istenen husus 2.1.10 başlığında ele alınan yeni yapıdır. Daha önce kaynaklarda geçmeyen bu yapı göstermektedir ki iyelik eklerinin yapım eklerinden önce kullanılma eğilimi yeni örneklerle devam etmektedir. İyelik eklerinin yapım eklerinden önceki kullanımları azalıp bitecek mi yoksa çoğalıp kural hâline mi gelecek onu zaman gösterecek. Bu yönüyle şimdilik iyelik eklerine sınıflandırmada ara ek demek daha doğru olacaktır.

Kaynakça

- ADAMOVIĆ, Milan (2014). "Türkçe 'Gil'in Kökeni ve İşlevi Üzerine". (Çev. Aziz Merhan). *Türk Dili*, 745: 71-73.
- AHMADOVA, Aysel (2017). "Orhon Yazıtlarında Ara Ekler". *TÜBAR*, 41: 25-47.
- AKÇAM, Merih; TEKER, Ayşegül F. (2006). "Görsel Sanatlarda Kaos ve Karmaşa". *Journal of İstanbul Kültür University Science and Engineering*, 4/4: 213-221.
- AKDEMİR, Yılmaz; İŞİ, Hasan (2017). "Çekim Ekinden Yapım Ekine '+CA'". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 48: 14-28.
- AKTUNÇ, Hulki (1990). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*. İstanbul: YKY.
- ALKAYA, Ercan (2010). "Türkiye Türkçesinde ve Türk Lehçelerinde İyelik Ekinden Sonra Kullanılan +İAr Çokluk Eki Üzerine." *Müjân Cumbur Armağanı* (Edt. Tuncer Gülensoy). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 31-37.
- BAŞDAŞ, Cahit (2006). "Türkçede Üçüncü Grup (Ara) Ekler." *I. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*. 26-27 Eylül 2006. Ankara: Bilkent Üniversitesi, 1-6.
- BALKANCI, Hüseyin (2019). *Canımcım*. Ankara: Simge Edebiyat.
- e- Balkırlı 2012= Orhan Balkırlı (14.02.2012). "Seninle Olmak". *antoloji.com*. <https://www.antoloji.com/seninle-olmak-58-siiri/>. (Erişim Tarihi: 05.03.2022).
- BANGUOĞLU, Tahsin (1986). *Türkçenin Grameri*. 2. Baskı. Ankara: TDK.
- e-Cdm=Cdm (27.02.2021). *Eksi Sözlük*. <https://eksisozluk.com/rtuk-siddet-iceren-dizileri-kaldirsinkampanyasi--4699147?p=3>. (Erişim Tarihi: 05.03.2022).
- ÇELEBİ, Emin (2012). "Ölümde Özdeşliğini Bulan Dasein: 'Moribundus Sum' versus 'Cogito Sum'". *Beuhlukne An International Journal of Philosophy*, 2: 17-34.
- DEMİR, Nurettin; YILMAZ, Emine (2020). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker.
- e-TW (2022)= Erdi Demirbilek, "Erdi Demirbilek". <https://twitter.com/erdidemirbilek/status/1340288829220147201>. (Erişim Tarihi: 05.03.2022).
- DOĞAN, Enfel (2014). "Türkiye Türkçesinde Addan Zarf Türeten Birleşik Ekler Üzerine". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 50: 11-28.
- EDİSKUN, Haydar (1999). *Türk Dilbilgisi*. 6. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- EKER, Süer (2019). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker.
- ERDEM, Mevlüt (2011). "Türkçede Çekim ve Yapım Eklerinin Özellikleri ve Sınırları". *Bilig*, 58: 71-90.
- ERGİN, Muharrem (1999). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- GENCAN, Tahir Nejat (1971). *Dil Bilgisi*. 2. Baskı. İstanbul: TDK.
- BUDUN GÜLAS, Sinem (2020). "Nihal Bolkol ile 'Dün-Bugün'". *Aydın Sanat*, 6/11: 189-223.
- GÜLSEVİN, Gürer. "Türkçede 'Sıra Dışı Ekler' ve Eklerin Tasnif Tanımlama Sorunu Üzerine." *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. 20-22 Eylül 2004. Ankara-Türkiye: TDK, 1267-1283.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1981). *Türkçenin Ekleri*. Ankara: TDK.
- İPEK, Birol (2008). "Türk Dilinde Vasıta Hâli". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 23: 63-97.
- KARADEMİR, Fevzi (2016). "Türkçede Kapalı Biçim Birimlerin Öğretimi Üzerine". *Turkish Studies*, 11/14: 371-410.
- KARADEMİR, Fevzi (2013). *Türkiye Türkçesinde İyelik Olgusu*. İstanbul: Kesit.
- KARAHAN, Leylâ (2012). "Türkçede '-DAn biri' Yapılı Kelime Grupları Üzerine". *Dil Araştırmaları*, 11: 9-15.
- KERİMOĞLU, Caner (2014). "Türkiye Türkçesi Gramerindeki Düzensizlikler ve Eş Zamanlı Gramer Yazımı". *Dil Araştırmaları*, 14: 75-96.
- KILIÇ, Atabey (2019). "Prof. Dr. Mehmet Aslan Hocama Dâir." *Prof. Dr. Mehmet Arslan'a Armağan* (Edt. H. İbrahim Delice, Mehtap Erdoğan Taş, Hakan Yekbaş). Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 49-52.
- KOCAER, Sibel (2006). "Argo ve Toplumsal Cinsiyet". *Miili Folklor*, 18/71: 97-101.
- KORKMAZ, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK.
- ÖZKAN, Nevzat (2001). "Hâl Ekleri Kalıplaşmaları ve Sebepleri Üzerine Bir Değerlendirme". *İlmi Araştırmalar*, 12: 153-165.

- ŞAHİN, Elmas (2018). "Adalet Ağaoğlu'nun Bir Düğün Gecesi'ne Postmodern ve Absürd Yaklaşımlar". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/23: 1-13.
- TUNÇAK, Sedanur (2019). "Suçsuzluk Karinesini Bir Koruma Yöntemi Olarak Gizliliğin İhlali (TCK M. 285) Suçu". *TİHEK Akademik Dergisi*, 3: 69-93.
- USTA, Halil İbrahim (2008). "İyelik Ekinin 'Dönüştürücülük' İşlevi Üzerine". *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 20-25 Ekim 2008*. Ankara-Türkiye: TDK 2013, 4445-4449.
- ÜSTÜNER, Ahad (2001). "Eski Türkiye Türkçesinde -sUz Eki". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/2: 177-184.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (2001). "{ -sIz }, { -II} Ekinin Olumsuzu mu?". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/1: 119-140.
- YALÇIN, Süleyman Kaan (2021). "+gil Eki Üzerine Etimolojik Bir Değerlendirme". *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 5/1: 1-12.
- YEŞİLYURT, Şeyda (2020). "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Çokluk Eki". *Turkish Studies-Educational Sciences*, 15/3: 2211-2224.
- ZÜLFİKAR, Hamza (2012). "Yapım Eki Gibi Kullanılan Bulunma Durumu Eki". *Türk Dili*, 723: 208-219.